

AZ IRODALMI ISMERETTERJESZTÉS ÉS A FALUSI KÖNYVTÁRAK

Sokszor szólunk szép szavakkal az olvasók neveléséről, a szocialista művészeti alkotások népszerűsítéséről, az irodalmi ízlés fejlesztéséről, esztétikai problémákról. A jelentésekben, az eredmények összegezésekor néha kicsit több is a szép szó, mint kellene.

Mindenki elismeri, hogy irodalmi nevelésre szükség van. Lépten-nyomon tapasztaljuk ezt, különösen az utóbbi egy-két évben olvasóvá lett tömegeknél. „Nem szeretik a novellát”, „nem értik a verset”, néhány klasszikusunkat ronggyá olvassák, tucatnyi kitűnő író könyveit alig viszik, „unják”, ha dolgozik, politizál, gondolkodik a hős, „fárasztja” őket a „probléma” („Nem elég bajunk van az életben?” — kérdezik), romantikus fordulatokat, „izgalmas” cselekményt, színes külsőségeket, Jókai-szerű hősöket kérnek számon a mai művektől, feltéve a feleletet sem váró kérdést: „Mért nem tudnak ma olyan jó könyveket írni, mint valaha X. és Y.” ...

Mindezek irodalomelméleti, irodalomtörténeti, esztétikai problémák. Mikor szoktunk — szoktunk-e egyáltalán — az ilyen kérdésekre felelni? Ne hamarkodjunk el a választ.

A TIT 1962-ben országosan csaknem 6000 irodalmi előadást tartott. Ebből a hatalmas számból mennyi esett falura, mennyi városra? Az irodalmi szakosztály nem tudja. Úgy becsülöm, fele lehetett falusi előadás. Ha a 3270 községet számítom, 3000 előadás már nem is olyan sok. Némelyik községben egy, a másikban kettő, a harmadikban egy sem esztendőnként. Hány esztendő alatt találkozik így egy-egy falu több száz olvasója a leglényegesebb irodalmi kérdésekkel, milyen elképzelései alakulnak ki a magyar (sőt a világ-) irodalom egészéről? Próbáljuk kinyomozni, hogy — mondjuk — az utolsó öt évben milyen előadások voltak egy községben. Alig-alig fogják tudni, hisz változott a művelődési otthon igazgató és a könyvtáros, elveszték a tervek (vagy „fel kellett küldeni a járáshoz”) stb. Aztán kiderül, hogy volt két Móricz-, egy Mikszáth-előadás, egy a mai magyar irodalomról, és egyszer „lejött egy író Budapestről” ... Így, „alulról”, egy-egy faluból nézve, bizony nem valami fényes az irodalmi nevelés, ismeretterjesztés.

„Majd a könyvtáros!...” Kölcsönzés közben? Tegyük fel, hogy jut két-három perc beszélgetésre, egyéni foglalkozásra, de alkalmas ez a kutyafuttányi idő fogós dolgok megbeszélésére?

„Ott vannak az irodalmi színpadok!...” Tétélezzük fel, hogy jól összeállított, színvonalasan előadott műsорт adnak, s a járás minden falujába eljutnak. Egy másfél-két órás műsor nem alkalmas arra — akármilyen ügyes, színes az összekötő szövege —, hogy elemezzon, boncolgasson, magyarázzon is. Arra képes — ez is nagy dolog! —, hogy megragadóbban tolmácsoljon irodalmi élményeket, mint a „közön-séges” olvasás. A művek élvezete közben újabb bogok, csomók, megemészthetetlen benyomások adódnak, ám ki és hol felel rájuk?

„A rádió irodalmi műsorai!” ... Vannak jócskán, nagy a választék, érdekesek. De ki vizsgálta hallgatóságukat, ki mérte le hatásukat? Ajánlom könyvtárosoknak a témát: „Milyen irodalmi műsorokat hallgat a rádióban 50 olvasó?” Vagy: „A rádió irodalmi ismeretterjesztése és falunk olvasói” stb., stb. Meglepetések érnek bennünket: ki fog derülni, hogy azok a már olvasó tömegek, amelyeknek irodalmi nevelését egy elegáns kézmozdulattal a rádióra és a televízióra bizzuk, hallgatnak Szabó-családot, magyar nótát, híreket és sokmindent, de irodalmi ismeretterjesztést alig-alig.

Irodalmi lapok? Az Élet és Irodalom, Új Írás meg a többiek már kialakult igényt jeleznek. Erről is érdemes lenne értekezést írni: „Eljutnak-e az irodalmi lapok falunkba és kikhez?”

Ezt az érvet viszont nem hallottam mostanában sehoh: „Kérem, felénk az irodalmi szakkörök formálják, csiszolják az irodalmi ízlést!” — Mert irodalmi szakköröket lámpással kell keresni. A sárvári járásban pl. egy van, diák-szakkör. Amikor keveselltem ezt, egy tapasztalatcserén ezt mondták rá a járási irányító népművelők: „Nincsen rá másutt igény.” Ezzel az irodalmi szakkörök dolga el is volt intézve, más nem tett fel ilyen „illetlen” kérdést.

Az irodalmi ismeretek terjesztése, az irodalmi izlésnevelés helyzete tehát egyáltalán nem olyan megnyugtató, mint a számokból következne. Többet kell tenni a mostaninál.

De a „többet!”-nél azonnal felkiáltanak a népművelők, tanácsi emberek stb.: *„Nem a mennyiség a fontos, hanem a minőség! És többet nem bírnak! Mi lenne, ha mindenben kiadnánk a »többet« jelszót?»*

Ha „mindenből” többet akarnánk? Éppen az a lényeg, hogy *nem akarunk mindenből többet. Minden faluban legyen erős a mezőgazdasági és az irodalmi ismeretterjesztés. A mezőgazdasági azért, mert abból élünk, az irodalmi azért, mert abba minden belefér: irodalom, történelem, politika, az egész világ.* És amelyik faluban évi 1—1 mezőgazdasági és irodalmi előadással „letudják” a fejadagot, ott bizony előbb a mennyiséget kell ebből is, abból is legalább évi 3—4-re emelni. A „többire” (egészségügy, nevelés, politika stb.) szánjunk — mint eddig — összesen 5—6 alkalmat.

Tervkészítéskor dicsérendően nagy a sürgés-forgás, bizottságok üléseznek, közvéleményt kutatnak, végül elkészül a „tematika”, amiben van 1 db azaz egy darab irodalmi előadás is. Holott nyilvánvaló, hogy több száz olvasónak ennél nagyobb igényei vannak, vagy ha nincsenek, a könyvtárosnak, a művelődési ház igazgatójának, a könyvbarát bizottságnak kell kialakítania ezeket a nagyobb igényeket.

A hiba már ott szokott kezdődni, hogy a könyvtárost nem vonják bele a tervezésbe. Ő pedig sokszor nem harcos ember, *nem művelődéspolitikus*, hanem szerény, csöndes, aprómunkát végző ember. Egy előadás lesz? Hagyja. Egy sem? Belenyugszik... Persze, hasznos, fontos törlési jegyzéket, könyvrendelést kiállítani, leltárt vezetni, kölcsönözni. De a könyvtáros szoktassa hozzá az illetékeseket, hogy *ő pontosan látja a népművelés egészének a könyvvel való összefüggését is, és hogy nélküle nem lehet, nem okos dolog a kultúra olyan ügyeiben dönteni, mint pl. az éves közszégi terv.*

„Nincs előadói díjunk annyi előadásra!” — szokták mondani főleg a 30—40—60 községes dunántúli járásokban a vezetők. És még egy érv: *„Különben sem tudnánk kiszállítani a községekre azt a rengeteg előadót!”* Hadd szemezgem szembe ezzel az én tapasztalatomat: nem egy községben ismerek olyan irodalomtanárt, könyvtárost is, aki olvasottságáról, megbízható irodalmi ítéletéről messzeföldön ismert, valóságos kis könyvtára van szakmai munkákból. Ha ennek az embernek azt mondjuk: Nézd, nem tudjuk neked megfizetni, nem volna-e kedved ingyen, szakmád szeretetéből ezen a télen öt-hat fontos témáról előadni? — bizonyára megteszi. — Vannak ilyen tanárok, könyvtárosok. S akkor egyszerre nem kell pénz, nem kell gépkocsi sem. De a járási vezetők ne úgy képzeljék a tennivalókat, hogy most mind a negyven községünkben meghatszorzozzuk az irodalmi előadások számát, — nem. Ahol van ilyen tudású, ilyen önzetlen, nem pénzért nyúló ember, ott biztassunk, bátorítsunk a többre, jobbra.

*Témák? Nem érünk célt csak a monografikus előadásokkal, de nem jók a túlátfogó témák („A magyar irodalom”, „A magyar regény mesterei”, „Mai magyar irodalom” stb., stb.) sem: előadó és közönség egyaránt elvész bennük. Valahol a kettő között kössünk ki: egyesítsük — amennyire lehet — a monográfia és a tematikus előadás előnyeit. Például a novella megkedveltetésére — mondjuk *Felejtetetlen történetek* címmel — Tömörkény, Móra, Nagy Lajos, Illyés, Timár Máté írásaiból lehet összeállítását készíteni. Az alkotókra fejenként 6—8 percet szánnék, s közben felolvasnánk, vagy előadnánk egy-egy rövidebb írásukat. Ugyanez egy másik vetületben: József Attila — Gelléri A. Endre — Tabák András — Fejes Endre. Költőket és prózaírókat nem szoktam ilyen előadásokon vegyíteni, József Attila itt mint a Csozogi írója szerepel. Avagy: nem nagyon olvasnak verseket. Jöjjön a „*Szép szerelmes versek*” estje: *Juhász Gyula — József Attila — Radnóti Miklós és két mai költő* legfeljebb három-három verse, kiselőadásokkal. Ezeket a példákat csak azért hoztam fel, mert így csináltam magam is, mert érzékeltetni akartam, mire gondolok. A témákat az írókat, problémákat természetesen az szabja meg, hogy mit olvasnak, mit nem olvasnak, kik iránt érdeklődnek, *hol tartanak annak a községnek, annak a könyvtárnak az olvasói.* Ha van irodalmi színpad, s annak egy-két tagja föllép, ez jó. De ne csináljunk belőle irodalmi *műsort*. Maradjon *ismeretterjesztő előadás irodalmi illusztrációkkal*. Az arány: fele-fele. Előadásmód: szabadon, legfeljebb egy noteszlapnyi — még jobb, ha *bélyegnyi* — jegyzettel. És feltétlenül maradjon idő *beszélgetésre!* Kezdetben „*felbérlelnék*” néhány hozzászólót! De lehet, hogy már először sem lenne rájuk szükség.*

Egy ilyen esztendő végére összejön az irodalombarátok köre. A következő évi programot már aztán ők készítsék el. Helyi és meghívott előadók, sőt tagok előadásai, találkozó egy-egy íróval (aki jó író és nem kér tiszteletdíjat, amiért „lejön”, hisz megtiszteltetés neki találkozni olvasóival...), vita problematikus művek fölött, fel-

olvasó-estek és sok minden más lehet a programban. Az lenne jó, ha a könyvbarát bizottság tagjai az irodalmi kör legbuzgóbb tagjai lennének. Ma még sokhelyt „funkció” a könyvbarát bizottságban lenni. A tagot odaküldték, egy szervezetet „képvisel” benne, — az irodalmat nem mindig. Nem egy bizottsági tag „nem ér rá” olvasni, „nincs ideje” irodalmi rendezvényekre, mondjuk ki nyíltan: *nem irodalomszerető ember. Erthető, hogy hiába agítál oly buzgón az olvasás mellett.*

A jó irodalmi ismeretterjesztés vége tehát az, hogy szakkör, baráti kör alakul a faluban. Nem irodalmi színpad. Nem szerepelni vágyó emberek közössége, hanem az irodalmat szereplés nélkül szeretőké. Ha szerepelni vágyók is akadnak, jó. Felolvasnak, szaválnak, később kinő belőlük az önálló irodalmi színpad. A veszélyesebb az, amikor dilettánsok verődnek össze, abban a titkolt reményben, hogy „műveiket” majd a „járás”, „a megye”, vagy mit bánják ők, kicsoda, kiadja. Ezeket az irodalom nem, csak ők, saját maguk érdeklik. Azért jóelőre meg kell mondani, hogy a kör a művelődni vágyó olvasók köre lesz, nem a titkolt irodalmi ambícióké.

Miből dotálják a körvezetőt? Keresni kell és lehet olyan alkalmas embert — irodalomtanárt, könyvtárost, esetleg más értelmiségit —, aki ingyen, az irodalom szolgálatát vállalva csinálja. Persze munkával, felkészüléssel jár, eleinte talán több előadást a körvezetőknak kell tartania, de hát ahogy a jó orvos ingyen sem sajnálja az orvosi tanácsot, akad ilyen irodalmár is sok. Ha van keret, természetesen fizessék a körvezetőt, de arra hivatkozni nagyon átlátszó dolog, hogy „járásunkban nincsenek irodalmi szakkörök, mert a járási pénzügyi osztály kihúzta a körvezetői díjakat.”

Hol itt a könyvtáros pontokba foglalható, szabályokban előírható szerepe? Sehol és mindenütt. Legyen az irodalmi-esztétikai ismeretterjesztés, az ízlésfejlesztés (de ezeket a fogalmakat az olvasók előtt hangoztatni nem szükséges, mert senki sem szereti hallani, hogy az ő ízlése fejlesztésre, ismeretei bővítésére szorulnak...) motorja, karmestere. Ha a könyvtár szép, állománya folyvást gyarapodik, ha a községben megvan a tervezett olvasószám és forgalom, s mindezeket túl eleven, pezsgő az irodalmi érdeklődés — amit az olvasás, könyvvásárlás, az irodalmi előadások száma meg a szakkör bizonyít —, ez annak a jele, hogy a könyvtáros nemcsak adminisztrátora az irodalomnak, hanem első számú propagandistája is: ha mindezt elérte, a könyvtáros jogosan lehet elégedett.

Ottevényi László

KITÜNTETÉSEK

A művelődésügyi miniszter a XII. pedagógus nap alkalmából Csendes János igazgatóhelyettesnek (Nyíregyháza, Megyei Könyvtár), Hubay László szerzeményezési és feldolgozási csoportvezetőnek (Miskolc, II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár), Király Lászlóné tudományos munkatársnak (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár), Miszti László igazgatónak (Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtára), Nagy István könyvtárvezetőnek (Mezőtúr, Móricz Zsigmond könyvtár), dr. Olasz Sándorné könyvtárigazgatónak (Szeged, Járási Könyvtár), Pásztor Antal könyvtárigazgatónak (Monor, Járási Könyvtár) és Szabó Pál ált. iskolai tanár-könyvtárosnak (Alsópáhok), a Szocialista Kultúráért kitüntetés adományozta;

Császár Antalné könyvtárost (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 21. sz. kerületi könyvtára) Miniszteri Dicséret Oklevéllel tüntette ki;

Triff Ágoston raktári és expedíciós részlegvezetőnek (AKV Könyvtárellátó Osztálya) a Kiváló Dolgozó kitüntetés adományozta.

A FEJÉR MEGYEI MESZÖV választmánya a könyvbarát-mozgalom támogatására hívta fel a földművesszövetkezetek tagjait, választott vezetőit és dolgozóit. Az 1961—1963-as években a megye szövetkezetei 400 000 forinttal járultak hozzá a könyvtárak állománygyarapításához. Szükséges azonban, hogy a földművesszövetkezeti tagok, vezetők a községi könyvtárak életét a jövőben fokozottabb figyelemmel kísérik. Ahol szükség van rá, járuljanak hozzá társadalmi segítséggel is a könyvtárak szépítéséhez. A felhívás javasolja a perkáti példa követését, ahol a lakosság egy-két könyvnek a községi könyvtár részére történt megvásárlásával segítette elő a könyvvállomány növekedését. A MESZÖV választmánya végül arra kéri a tagokat és dolgozókat, hogy legyenek maguk is rendszeres olvasói a községi könyvtáraknak. (u)